דברים ב

א. דובר כמ"פ[1] כי דרכו של רש"י בפירושו עה"ת היא, לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן בפשוטו של מקרא, והעניינים הדורשים ביאור (ע"פ פשטות הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשטות ועד כדי כך שאין צורך לפרשם[2] (או שמובנים הם ע"פ מה שכבר פירש"י לפנ"ז).

עפ"ז צלה"ב תמי' גדולה המתעוררת בלימוד פשוטם של כתובים בפרשתנו, אשר כמה[3] ממפרשי התורה משתדלים לתרצה, ודוקא רש"י ראש הפשטנים לא עמד עלי':

בפרשתנו[4] מספר משה בארוכה על חטא המרגלים ועל הגזירה שנגזרה עי"ז על דור המדבר "אם[5] יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה גו' (וממשיך) זולתי כלב בן יפונה הוא יראנה גו' יען אשר מלא אחרי ה'", ומפסיק ואומר "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", ואחרי ההפסק ממשיך עוד לספר בענין המרגלים "יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה וגו' וטפכם אשר אמרתם לבז יהי' גו' המה יבואו שמה וגו'".

ולכאו' תמוה: למה מפסיק באמצע סיפור מעשה המרגלים במה שאירע למשה רבינו "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", כאילו שגם הגזירה על משה שלא יבוא אל הארץ היא בסיבת חטא המרגלים, והרי חטא משה רבינו שבשבילו נגזר שלא יכנס לא"י מפורש בקרא שהוא חטא מי מריבה, וכמש"נ[6] "יען לא האמנתם בי גו' לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם", ומה ענינו באמצע סיפור מעשה המרגלים? ובפרט שמעשה המרגלים ומי מריבה רחוקים זה מזה כמעט ארבעים שנה: מעשה המרגלים הי' קרוב לצאת בנ"י מאמ"צ (ובגללם נגזר "יום לשנה יום לשנה גו' ארבעים שנה"[7]), ומעשה מי מריבה הי' אחרי מיתת מרים[8], קרוב לסיום הארבעים שנה.

והנה הרמב"ן מתרץ שמשה הזכיר כאן חטא מי מריבה "כי רצה להזכיר יחד עונש כל הנמנעים מעבור אל הארץ כי הכל בגרמת עונותיהם כו'".

אבל בפשוטו של מקרא קשה לתרץ כן, כי:

א) הכתובים לפניו ולאחריו הם ב־ענין המרגלים — ומה טעם להכניס

---

1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהערה 1 שם.

2) וכשאין ביאור (ע"ד הפשט) — כותב רש"י "איני יודע" וכיו"ב (תולדות כח, ה. ועוד — ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובהנסמן שם).

3) ראה אברבנאל, רמב"ן, ספורנו, כלי יקר, אוה"ח, ועוד.

4) א, כב ואילך.

5) שם, לה ואילך.

6) חוקת כ, יב.

7) שלח יד, לד.

8) חוקת שם, א ואילך. וראה גם פרש"י שם, ב.

באמצע דוקא סיפור החטא דמי מריבה?

ב) אנשי דור המרגלים מתו קודם לחטא דמי מריבה, כמפורש בפרש"י [10] ש"כבר מתו מתי מדבר ואלו פירשו לחיים". ועפ"ז אינו מובן אמרו "ותאמרו נשלחה אנשים גו' בי התאנף ה' בגללכם גו' וטפכם אשר אמרתם גו'" שמשמעותו שהם הם אותו הדור שעליהם מדבר בכל כתובים אלה?

ג) לפי"ז כתוב זה ("גם בי התאנף גו'") הי' צ"ל בסמיכות לאמירתו שדור המרגלים לא יראו את הארץ, ולא לאחרי שאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה גו'" שמדבר באלו שיכנסו אלי'[11].

ב. יש מפרשים [12], ש"גם בי התאנף ה' בגללכם" — הכוונה היא לחטא המרגלים, ובעיקר בסיבת חטא זה נגזר על משה "גם אתה לא תבוא שם".

ואף שמשה בעצמו לא השתתף בחטא המרגלים, מ"מ נענש ע"ז משום שעל ידו (ע"י "שלח לך — לדעתך" [13]) עכ"פ נגרם חטא המרגלים [14]. ולכן אמר "בגללכם", היינו שלא יכנס לארץ לא מצד חטאו הוא, אלא "בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם" — מכיון שעל כל הדור נגזר שלא יכנסו לארץ, לכן גם משה [15] לא יכנס.

[ומה שמבואר בכתוב, כנ"ל, שמשה לא נכנס לארץ בחטא מי מריבה, י"ל דרק בצירוף שניהם יחד נגזר עליו העונש [16], וע"ד מה שמצינו בחטא נדב ואביהוא, שכמה טעמים נאמרו במתתם, ודוקא בצירוף כולם יחד נענשו בפועל בעונש מיתה [17]].

ומשום זה נאמר "גם בי התאנף ה' בגללכם גו'" באמצע מעשה המרגלים, כי גם זה הוא פרט במעשה זה, ו"בגללכם" קאי על דור המרגלים שעליו מדובר בקרא.

אולם שיטת רש"י א"א לפרש כן, כי [נוסף לזה שעדיין אי"מ סדר הכתובים, כנ"ל בקושיא הג', הנה]:

א) מפורש בפרש"י שעל משה נגזר שלא יכנס לא"י אך ורק מפני מי מריבה, וכלשונו [18] "שלא היתה בהם אלא זו בלבד", "הם (מי מריבה) לבדם אין בהם עון אחר".

ב) עפ"ז איך אמר "גם בי התאנף ה' — נתמלא רוגז", והרי לא השתתף משה בחטא המרגלים (ורק ש"בגללכם" לא נכנס לארץ), כנ"ל.

ג. לכאורה הי' אפשר לתרץ, שהתורה הסמיכה חטא מי מריבה לחטא המרגלים — אף שאינו שייך לכאן ורחוקים זמ"ז זמן רב — ללמד על

---

9) כמו שהקשה באוה"ח כאן.
10) חוקת שם, א.
11) אבל ראה המשך דברי הרמב"ן שם — הובא לקמן הערה 22.
12) אברבנאל כאן. וראה אוה"ח כאן. מלבי"ם כאן.
13) פרש"י ר"פ שלח.
14) וראה בארוכה אברבנאל כאן.
15) להעיר ממרז"ל (ברכות לב, א — הובא בפרש"י תשא לב, ז) כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל (אבל לפי' האברבנאל הנ"ל — חטא המרגלים נגרם ע"י משה).
16) ראה פרש"י משפטים כד, י. שמיני י, ב. מפרשי רש"י לשמיני שם. אברבנאל כאן.
17) פינחס כז, יג. יד. וראה פירש"י חוקת שם, יב.
18) פרש"י.

חומר חטא מי מריבה, דשקול הוא (לפני הקב"ה) כחטא המרגלים.

וע"ד מה שפירש רש"י לעיל [19] (ולכן א"צ לפרשו כאן עוה"פ): למה נסמכה מיתת מרים לפ' פרה אדומה (שהרי פ' פרה אדומה נאמרה בשנה שני' לצאת בנ"י מארמ"צ ומיתת מרים לסוף מ' שנה [19]), לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת.

ועד"ז פרש"י לקמן בפ' עקב [20]: וסמך משה תוכחה זו (מיתת אהרן) לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנש־תברו בו הלוחות וכו'.

וכן נאמר בנדו"ד, שמסמיך ב' ה־חטאים ללמד ששקולים הם בחומרם.

אבל תירוץ זה דוחק הוא, כי:

א) אין חידוש בזה שחטא מי מריבה הוא חמור כחטא המרגלים, שהרי חטא מי מריבה גרם לחילול השם בפני כל בנ"י, כמש"נ "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בנ"י", ועד שנגזר עי"ז "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ".

ב) אם הכוונה היא ללמד חומר חטא מי מריבה, הו"ל להזכיר החטא, ולא — רק זה שנגזר על משה כתוצאה מן החטא.

ד. והביאור בזה:

בכתוב מבאר עונש דור המדבר "אם יראה איש גו' את הארץ הטובה", ומסיים "זולתי כלב בן יפונה גו' יהושע בן נון", שאינם כשאר הדור אלא הם יראו את הארץ.

אמנם הכתוב מחלקם לשנים: תחלה נאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה גו'", ואח"כ בפסוק בפ"ע "יהושע בן נון גו' הוא יבא שמה גו'".

והטעם על זה: אף ששניהם באו לארץ, הנה בבואם לא הי' מצבם דומה זה לזה, כי "כלב בן יפונה (רק) יראנה ולו אתן את הארץ (חלקו) גו'", ואילו "יהושע בן נון גו' יבא שמה (ועוד זאת) הוא ינחילנה את ישראל" — הי' המנהיג שינחיל את הארץ לבנ"י.

ועפ"ז מובן זה שלפני אמרו "יהושע בן נון גו' הוא ינחילנה את ישראל" הקדים משה לומר "גם בי התאנף ה' גו' ":

בזה מתרץ, בתור מאמר המוסגר: מה נשתנה מצבו של כלב ממצב יהושע, אף דמעשה שניהם שווה "ויהושע [21] בן נון וכלב בן יפונה גו' קרעו בג־דיהם" ולכן גם שכרם בחדא מחתא נאמר "במדבר הזה יפלו פגריכם גו' כ"א כלב בן יפונה ויהושע בן נון" — והתירוץ: זה דביהושע ניתוסף, אשר גם "ינחילנה את ישראל" — הוא מפני כי לאחר כמעט ארבעים שנה ניתוסף כי "גם בי התאנף ה' גו' גם אתה לא תבא שם", ולכן — "יהושע בן נון גו' (לא רק) יבא שמה (אלא) אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל" [22].

ואין רש"י צריך לפרש שהוא מאמר המוסגר, כי כמ"פ מצינו בקרא כגון

---

19) ראה"פ, גו"א וש"ח לפרש"י חוקת שם, א.

20) ז, ו (בנדפס הוא בכתוב ז' — אבל בדפוס שני ועוד הוא חלק מד"ה הקודם שבפסוק ו' — ראה לקמן ע' 30 שוה"ג להערה 1).

21) שלח יד, ו. שם יד, כט־ל.

22) וכ"פ במלבי"ם כאן. וראה רמב"ן כאן: וכדי שיזכיר כאן ענין יהושע כי הוא יעבור מפני שמלא אחרי ה' כחבירו, ויזכיר

דא [ולדוגמא — לעיל [22]: ואצווה את שופטיכם גו' תקריבון אלי ושמעתיו — שהוא מאמר המוסגר. וראה בפ' בשלח [24] בפ' המן "ובנ"י אכלו את המן ארבעים שנה גו'" — שאינו נוגע ל־המשך הפרשה שם. ועוד].

וכן א"צ לפרש ש"בגללכם" קאי על דור שנכנסו לארץ (ולא דור ה־מרגלים) — שהרי כבר פירש לפנ"ז, כנ"ל, שהגזירה על משה היתה רק מפני חטא דמי מריבה.

ושוב אין להקשות מש"נ "בגללכם" דהוי כאילו מדבר על אותם האנשים שמדבר אליהם בקרא ע"ע — כי ה"ז מאמר המוסגר ולא בהמשך לתוכן ה־פרשה.

ה. אמנם עדיין קשה: מאחר שכתוב זה הוא מאמר המוסגר, ונאמר כאן רק בכדי להזכיר שנגזר על משה "לא תבוא שם" ולכן יהושע גם "ינחילנה את ישראל" — למה לי' להוסיף ש־"(התאנף ה') בגללכם" — למאי נפק"מ כאן אם הי' "בגללכם" אם לאו?

והביאור בזה: כבר פירש"י לעיל בפ' פינחס [25]: "בכ"מ שכתב מיתתם כתב סירחונם, לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר כו' לכך ביקש משה ש־יכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים הי'".

ולכן כיון שכתוב כאן מיתתו — הוצרך להזכיר ש"בי התאנף ה' בגלל־כם" — להזכיר (בדא"ג) סרחונו שאינו בו כ"א בגללכם, החטא דמי מריבה אשר רבו בנ"י את הוי', מריבת העדה [26].

ועפ"ז (שנאמר "בגללכם" רק בדא"ג ובתוך מאמר המוסגר), יובן עוד ענין בפירש"י דילן:

לקמן בפ' ואתחנן [27] נאמר "ויתעבר ה' בי למענכם", ופירש"י: "למענכם — בשבילכם אתם גרמתם לי, וכה"א [28] ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם".

ולכאו' אי"מ: אם רש"י צריך להא־ריך בפי' "למענכם" — "אתם גרמתם לי", ולהביא ראי' ממש"נ בתהלים "ויקציפו גו'", הי' צריך לפרש כן בתיבת "בגללכם" שבפרשתנו, שהיא קודם לפ' ואתחנן, ולא לסמוך בפ' דברים על מה שיפרש אח"כ בפ' ואתחנן [29]?

ועפ"י הנ"ל שכאן נאמר "בגללכם" רק בדא"ג בתוך מאמר המוסגר, מובן שאין צורך לפרשו כאן בפרטיות, מ־כיון שבא כאן רק בדרך אגב. ובמקומו בפ' ואתחנן (ששם הסיפור בנוגע ל־משה עצמו) — יפרשנו ויפרטנו.

(משיחת ש"פ דברים תשל"ג)

עוד שינחיל הארץ לדור הב' בעבור שנענש משה ונגזר עליו שלא יעבור.

23) א, טז־יז.

24) טז, לה. אלא ששם מדבר עכ"פ בהמשך פ' המן, אלא שבפ' המן עצמה הוא מאמר המוסגר. וראה פרש"י שם, לג.

25) כז, יג.

26) במדבר כ, יג. שם כז, יד. — בכל ג' אלו (וכן בתהלים — הובא לקמן בפנים) מודגש שאין הענין במשה.

27) ג, כו.

28) תהלים קו, לב.

29) במפרשים לרש"י (ואתחנן שם) כת־בו דרש"י בא לשלול שלא לפרש "למענכם — בעבור שיעשה רצונכם וכו'" (רא"ם); "למענכם — בשביל כבודכם וכו'" (גו"א) — אבל גם תיבת "בגללכם" יש לפרש כן — וא"כ הו"ל לרש"י לשלול זה כאן, כבפנים.